

নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, পিন্ধা, থকা-খোৱাৰ ধৰণ-কৰণ বিলাক পৃথক পৃথক হোৱাত সেৱা-সামগ্ৰীৰ চাহিদাও পৃথক ৰুচি সম্পন্ন হয়। গতিকে দেশখনৰ সকলো দিশৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি কেন্দ্ৰীয় বেংকে মুদ্রানীতি গ্ৰহণ কৰিব লগাত পৰে। উদাহৰণ স্বৰূপে অনুন্নত অৰ্থনীতি এখনৰ কেন্দ্ৰীয় বেংকৰ মুদ্রানীতি আৰু উন্নত অৰ্থনীতি এখনৰ কেন্দ্ৰীয় বেংকৰ মুদ্রানীতি নিশ্চয় পৃথক হ'ব। গতিকে মুদ্রানীতিৰ পাৰ্থক্যৰ বাবে আভ্যন্তৰীণ বাণিজ্যত কোনো প্ৰভাৱ নপৰিলেও আন্তৰ্জাতিক বজাৰত এনে নীতিৰ পাৰ্থক্যই যথেষ্ট সমস্যাৰ সৃষ্টি কৰে।

ওপৰৰ আলোচনা সমূহৰ পৰাই আমি ক'ব পাৰিম যে আভ্যন্তৰীণ বাণিজ্য আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যৰ পৰা পাৰ্থক্যযুক্ত আৰু দুয়োপ্ৰকাৰ বাণিজ্যৰ ক্ষেত্ৰত পৃথক তত্ত্বৰ প্ৰয়োজন আছে।

✓ 1.6. আদাম স্মিথৰ চৰম সুবিধা বা চৰম ব্যয় পাৰ্থক্য তত্ত্ব (Adam Smith's Theory on "Absolute Advantage or Absolute difference in cost.") : অৰ্থবিজ্ঞানৰ পিতৃস্বৰূপ অৰ্থনীতি আদাম স্মিথে আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যৰ ক্ষেত্ৰত যে পৃথক তত্ত্বৰ প্ৰয়োজন আছে তাক ব্যাখ্যা কৰিবলৈ গৈ

আন্তর্জাতিক বাণিজ্য সম্পর্কীয় তেখেতৰ বিখ্যাত "চৰম সুবিধা তত্ত্ব" নহিবা চৰম ব্যয়ৰ পাৰ্থক্য তত্ত্বটো আগবঢ়াইছিল। তেখেতে তত্ত্বটো ব্যাখ্যা কৰিবলৈ গৈ কেইটামান অধিধাৰণা (Assumptions) ৰ সহায় লৈছে। এই অধিধাৰণা সমূহ হ'ল -

Number
1212
1212
1212
1212
1212
1212
1212

- (i) শ্ৰমিকেই হ'ল উৎপাদনৰ একমাত্ৰ উপাদান।
  - (ii) শ্ৰমিকৰ সকলো গোট সমগুণসম্পন্ন অৰ্থাৎ প্ৰতিটো গোট শ্ৰমিকৰ উৎপাদন ক্ষমতা সমান সমান।
  - (iii) দেশ এখনৰ ভিতৰত শ্ৰমিকৰ পূৰ্ণ গতিশীলতা থাকে। কিন্তু এখন দেশৰ পৰা অন্য এখন দেশলৈ শ্ৰমিকৰ গতিশীলতা তেনেই সামান্য।
  - (iv) যিহেতু উৎপাদনৰ উপাদান মাথোন শ্ৰমিক। গতিকে উৎপাদন কাৰ্য্যত স্থিৰ উৎপাদন ব্যয় বিধি প্ৰযোজ্য হৈ থাকে।
  - (v) শ্ৰমিকৰ মাজত মুক্ত প্ৰতিযোগিতা বিৰাজমান।
  - (vi) বাণিজ্যৰ দিশতেই হওক বা উৎপাদন দিশতেই হওক কোনো ধৰণৰ চৰকাৰী হস্তক্ষেপ নেথাকে।
  - (vii) উৎপাদন আৰু উপাদান দুয়োবিধ বজাৰত পূৰ্ণ প্ৰতিযোগিতা বিৰাজমান।
  - (viii) কোনো ধৰণৰ পৰিবহন ব্যয় নেথাকে।
  - (ix) দেশ দুখন আৰু সামগ্ৰী দুবিধ।
  - (x) প্ৰতিবিধ সামগ্ৰীৰ নিজা নিজা গোটবোৰ সদৃশ আৰু সমগুণ সম্পন্ন।
- ওপৰৰ অধিধাৰণা সমূহৰ সহায় লৈ স্মিথে মত পোষণ কৰিছিল যে দুখন দেশৰ মাজত লাভজনক ভাৱে আন্তর্জাতিক বাণিজ্যিক সম্পর্ক গঢ়ি তুলিবলৈ হ'লে দেশ দুখনৰ এখনে এবিধ সামগ্ৰী উৎপাদনত চৰম ব্যয় সুবিধা লাভ কৰিব লাগিব আৰু অন্যখন দেশে অন্য এবিধ সামগ্ৰী উৎপাদনত চৰম (absolute) ব্যয় সুবিধা লাভ কৰিব লাগিব। স্মিথৰ মতে দেশ এখনে যিটো সামগ্ৰী নিম্নতম ব্যয় কৰিয়েই উৎপাদন কৰিব পাৰে তেনে সামগ্ৰী উৎপাদন কৰিব আৰু যিটো সামগ্ৰী উৎপাদনত অধিক ব্যয় হয়, কিন্তু বিদেশৰ পৰা কম ব্যয়তে লাভ কৰিব পাৰে তেনে সামগ্ৰী বিদেশৰ পৰাই আমদানি কৰিব। এটা উদাহৰণৰ সহায়ত

এখন ভারতবর্ষ আৰু আনখন বাংলাদেশ। সামগ্ৰী দুবিধ, ধান আৰু মৰাপাট।
তালিকাৰ সহায়ত আমি বাখ্যাটো সহজ কৰিব পাৰো।

তালিকা নং ১			
দেশ	ধান	মৰাপাট	শ্ৰমিক
ভাৰত	২ কুইন্টল	১ কুইন্টল	১ জন শ্ৰমিক
বাংলাদেশ	১ কুইন্টল	২ কুইন্টল	১ জন শ্ৰমিক

ওপৰৰ তালিকাৰ পৰা বুজিব পাৰি যে, ভাৰতবৰ্ষত ১ জন শ্ৰমিক নিযুক্তি
দি হয় ২ কুইন্টল ধান নহয়। কুইন্টল মৰাপাট উৎপাদন কৰিব পাৰে। অন্যহাতে
বাংলাদেশত এজন শ্ৰমিক নিযুক্তি দি এক কুইন্টল ধান নাইবা দুই কুইন্টল মৰাপাট
উৎপাদন কৰিব পাৰি। এতেকে দেখা পোৱা গ'ল যে ভাৰতে ধান কম খৰচতে
উৎপাদন কৰিব পাৰে আৰু বাংলাদেশে মৰাপাট কম খৰচতে উৎপাদন কৰিব
পাৰে। গতিকে ভাৰতবৰ্ষই অকল ধান উৎপাদন আৰু বাংলাদেশে মাথোন
মৰাপাট উৎপাদন কৰি দুয়োখন দেশৰ মাজত আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যৰ যোগেদি
বিনিময় সাধন কৰিলে দুয়োখন দেশ লাভবান হ'ব পাৰিব। ভাৰতবৰ্ষই নিজে
মৰাপাট উৎপাদন কৰিলে এক কুইন্টল মৰাপাট উৎপাদন কৰিব পাৰিব। কিন্তু
বাংলাদেশৰ পৰা আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যৰ যোগেদি দুই কুইন্টল মৰাপাট লাভ
কৰিব। অৰ্থাৎ আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যৰ যোগেদি ভাৰত লাভবান হ'ব পাৰিব। পুনৰ
বাংলাদেশে দুই কুইন্টল মৰাপাটৰ সলনি এক কুইন্টল ধান ল'বলৈ প্রস্তুত থাকে
কিন্তু ভাৰতে এক কুইন্টল মৰাপাটৰ সলনি দুই কুইন্টল ধান দিবলৈ প্রস্তুত থাকে
বাবে আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যৰ যোগেদি বাংলাদেশ লাভ বান হ'বলৈ সক্ষম হ'ব
অৰ্থাৎ আন্তৰ্জাতিক বাণিজ্যৰ যোগেদি দুয়োখন দেশ লাভবান হ'ব।

শ্বিথৰ বাখ্যাৰ পৰা তলত দিয়াৰ দৰে বাণিজ্য হাৰ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিব পাৰিব

(i) ভাৰতৰ নিজৰ মাজতে বিনিময় হাৰ -

২ কুইন্টল ধানৰ সলনি ১ কুইন্টল মৰাপাট

অথবা ১ " " " 0.5 " "